मुटाटकर समिती तथा राज्य मागासवर्ग आयोग यांनी त्यांच्या १ ते ७ अहवालात सन १९९३ ते २००० पर्यन्त शासनास सादर केलेल्या इतर मागासवर्ग प्रवर्गाबाबतच्या शिफारशींची अंमलबजावणी कार्यवाही महाराष्ट्रातील इतर मागासवर्गाच्या यादीत सुधारणा.

महाराष्ट्र शासन

विमुक्त जाती,भटक्या जमाती,इतर मागासवर्ग आणि
विशेष मागास प्रवर्ग कल्याण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांकः सीबीसी.१०९८/प्र.क्र.१८५/इमाव-५,
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई:४०० ०३२,
दिनांकः १ जानेवारी, २००१

वाचा:-१. शासन निर्णय, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६७/म, दिनांक १३ ऑक्टोबर १९६७,
२. शासन निर्णय, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६८/म, दिनांक १३ एप्रिल १९६८,
३. शासन निर्णय, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६८/म, दिनांक २४ एप्रिल १९६८,
४. शासन निर्णय, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६९/५९२३५/ज, दिनांक जानेवारी, १९६९,
५. शासन निर्णय, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६८/१४४८७१/ज, दिनांक १५ मार्च १९६९,
६. शासन निर्णय, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६९/१४८७७/ज, दिनांक ८ ऑगस्ट १९६९,
७. शासन शुध्दिपत्रक, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४६९/९४७/ज, दिनांक २७ जानेवारी १९७०,
८. शासन परिपत्रक, शिक्षण व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४७०/१०२६९/ज, दिनांक १४ ऑगस्ट १९७०,
९. शासन निर्णय, शिक्षण क्रीडा व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक सीबीसी.१४७०/३९५६१/ज, दिनांक ५ जानेवारी १९७१,
१०. शासन निर्णय, शिक्षण, क्रीडा व समाजकल्याण विभाग, क्रमांक विपठ.१६/सीबीसी.१४७१/ १७१४/ज, दिनांक २४ एप्रिल १९७१,
११.शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांकः विपठ.१६/सीबीसी.१४७२/६०१६/ज, दिनांक १ नोव्हेंबर १९७२,

१२.शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१४७४/४६६६४/डेस्क-५, दिनांक ९ जानेवारी १९७६ ,

१३. .शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक : सीबीसी.१४७०/१३३९/डेस्क-५, दिनांक २६ जुलै १९७६,

१४. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक :सीबीसी.१४७०/६३११७/डेस्क-५, दिनांक १२ ऑक्टोबर १९७६,

१५. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक :सीबीसी.१४७७/३५२५६/का-५, दिनांक १६ ऑगस्ट १९७७,

१६. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१४७५/२७२/का-५, दिनांक ९ डिसेंबर १९७७,

१७. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१४७७/५१४६५/का-५, दिनांक १३ फेब्रुवारी १९७८,

१८. शासन निर्णय; समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१४७५/२७२/का-५. दिनांक १० एप्रिल १९७८,

१९. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक :सीबीसी.१०७६/१४७३२/का-५, दिनांक ११ सप्टेंबर १९७९,

२०. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक :सीबीसी.१४७८/३५५०१/का-५, दिनांक ५ ऑक्टोबर १९७९,

२१. शासन परिपत्रक, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१०८०/४३५५३/का-५, दिनांक ५ जानेवारी १९८२,

२२. शासन परिपत्रक, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१४७५/१९६०/का-५, दिनांक ३ मार्च १९८२,

२३. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१०८२/२८५६७/(१०६३)/का-५, दिनांक ८ जुलै १९८२,

२४.शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१६८२/५८५५३/(८९२)/का-५, दिनांक २९ जानेवारी १९८३,

२५. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१०८३/४९५६७/(१०७५)/का-५, दिनांक २९जुलै १९८३,

२६. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१६८६/१४६५८/(२४५२)/मावक-५, दिनांक १ एप्रिल १९८७,

२७. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१४८३/७०६५४/(१६५६)/मावक-५, दिनांक २६ऑगस्ट १९८७,

२८.शासन शुध्दिपत्रक, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१४८७/३०५४/(२६२२)/मावक-५, दिनांक १४ फेब्रुवारी १९८९,

२९. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१०९१/३०५/मावक-५, दिनांक १८ जानेवारी १९९३,

३०. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य ,क्रीडा व पर्यटन विभाग, क्रमांक: संकीर्ण.१०९३/७४९२/प्र.क्र.२८/मावक-५, दिनांक १५ मार्च १९९३,

३१. भारत सरकार कार्मिक व प्रशिक्षण मंत्रालय, पत्र क्रमांक ३६०१२/२२/९३/ईएसटी/(एससीटी), नवी दिल्ली, दिनांक ८ सप्टेंबर, १९९३,
३२. शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१०९३/७४९२/प्र.क्र.२८/मावक-५, , दिनांक १९ मे १९९५,
३३.शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक :सीबीसी.१०९३/७४९२/प्र.क्र. २८/मावक-५, दिनांक २२ जून १९९५,
३४.शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१०९३/७४९२/प्र.क्र.२८/मावक-५, दिनांक ९ ऑगस्ट १९९५,
३५.शासन शुध्दिपत्रक, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक: सीबीसी.१०९३/७४९२/प्र.क्र.२८/मावक-५, दिनांक २० सप्टेंबर १९९६,
३६.शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग, क्रमांक:सीबीसी.१०९३/७४९२/प्र.क्र.२८/मावक-५, दिनांक ३० जून १९९७.

प्रस्तावना:-

भूतपूर्व मुंबई राज्यांमध्ये (सद्याचे महाराष्ट्र राज्य) " इतर मागासवर्गीय" हा प्रवर्ग पूर्वीपासून लक्षात घेतला गेला होता. सन १९३८ मध्ये स्टार्ट कमिटीने (१) दलित जाती (२) आदिम जमाती व आदिवासी (३)इतर मागासवर्गीय असे वर्गीकरण करुन ९५ जाती इतर मागासवर्गीय म्हणून निश्चित करुन दिल्या होत्या. एप्रिल १९४२ मध्ये हे वर्गीकरण बदलून (१) इंटरमेडिएट कम्युनिटी व (२) बॅकवर्ड कम्युनिटी असे बदलण्यात आले. भाषावार प्रांत रचनेनंतर १४ मे १९५४ मध्ये ४० जाती विमुक्त जाती म्हणून तर ७ डिसेंबर १९५६ च्या आदेशाप्रमाणे २७ जाती भटक्या जमाती म्हणून जाहीर करण्यात आल्या. त्यानंतर या दोन्ही जाती, जमातींचा एकत्रित विचार करुन थाडे कमिनशनच्या अहवालाच्या आधारे २१ नोव्हेंबर१९६१ च्या शासन निर्णयाअन्वये " विमुक्त जाती व भटक्या जमाती " असा प्रवर्ग निर्माण करण्यात आला. त्यानंतर वरील वाचा यादीमध्ये नमूद केलेल्या दिनांक १६ ऑक्टोबर १९६७ च्या शासन निर्णयाअन्वये इतर मागासवर्गातील प्रवर्गाची यादी शासनाने जाहीर केली. या यादीमध्ये १८० इतक्या जाती समाविष्ट केलेल्या होत्या. या यादीमध्ये वरील संदर्भाधीन विविध शासन निर्णयान्वये वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या.

२. केंद्र शासनाने १९७८ मध्ये श्री. बी.पी.मंडल यांचे अध्यक्षतेखाली मागासवर्ग आयोगाची स्थापना केली होती. या आयोगाने सन १९८० मध्ये आपला अहवाल राष्ट्रपतींना सादर केला. या आयोगाने त्यांच्या अहवालामध्ये देशातील निरनिराळया राज्यांमध्ये असणाऱ्या इतरमागासवर्गीय प्रवर्गातील जाती, जमातींच्या याद्या तयार करुन जोडल्या होत्या. मंडल आयोगाच्या या शिफारशी मान्य करण्याचे धोरण केंद्र व राज्य शासनाने स्वीकारले. मंडल आयोगाच्या अंमलबजावणीसंदर्भात केंद्र शासनाने दि. १३ ऑगस्ट १९९० रोजी एक कार्यालयीन ज्ञापन निर्गमित केले. त्याविरुध्द सर्वोच्च न्यायालयात याचिका दाखल झाल्या. त्या प्रलंबीत असतानाच केंद्र शासनाद्वारे २५सप्टेंबर, १९९१ रोजी सुधारीत

आदेश निर्गमित केले. त्यावरही बऱ्याचशा याचिका सर्वोच्च न्यायालयात दाखल झाल्या. या सर्व याचिकांचा एकत्रित विचार करुन मुख्य याचिका क्रमांक ९३०/९० इंदिरा सहानी आणि इतर विरुध्द भारत सरकार व इतर यामध्ये दि. १६ नोव्हेंबर १९९२ रोजी दिलेल्या निकालपत्रानुसार सर्वोच्च न्यायालयाने केंद्र सरकार, राज्य शासन आणि केंद्र शासीत प्रशासने यांना इतर मागासवर्गीयांच्या संदर्भात काही निदेश दिले आहेत. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निदेशानुसार इतर मागासवर्गीयांच्या यादीमध्ये समावेश करण्यासाठी व वगळण्यासाठी आलेल्या मागण्या व तक्रारी बाबत तपासणी आणि शिफारस करण्यासाठी तसेच इतर मागासवर्गीयांच्या यादीमधील प्रगत व उन्नत गट किंवा व्यक्ती निर्धारीत सामाजिक-आर्थिक निकषानुसार वगळण्याबाबत अभ्यासपूर्ण शिफारसी करण्यासाठी राज्य शासन चार महिन्यांच्या आत स्थायी समिती स्थापन करील, असे निदेश होते. त्यावर सर्वंकष विचार करुन राज्य शासनाने संदर्भाधीन दिनांक १५ मार्च १९९३ च्या शासन निर्णयान्वये स्थायी समितीची स्थापना केली. या समितीचे दि. १९ मे १९९५ च्या शासन निर्णयान्वये "राज्य मागासवर्ग आयोग " असे नामकरण करुन रितसर राज्य मागासवर्ग आयोगाची स्थापना करण्यात आली. राज्यात मंडल आयोगाच्या शिफारशी राज्य शासनाने स्वीकारल्या असून त्यांच्या अंमलबजावणीचे आदेश दिनांक ९ ऑगस्ट १९९५च्या शासन निर्णयाअन्वये देण्यात आले आहेत. त्यानंतर इतर मागासवर्ग प्रवर्गात तसेच विमुक्त जाती/भटक्या जमाती प्रवर्गात समावेश करण्यासाठीच्या अनेक मागण्या शासनाकडे प्राप्त झाल्या व त्या शासनाद्वारे वर नमूद केलेल्या राज्य मागासवर्ग आयोगाकडे तपासणीसाठी पाठविण्यात आल्या. राज्य मागासवर्ग आयोगाद्वारे सन १९९३ ते २००० या कालावधीत एकूण २२६ जातींबाबत ७ अहवाल शासनास सादर केले. सदरच्या अहवालात इतर मागासवर्ग प्रवर्गात समाविष्ट करावे तसेच विमुक्त जाती/भटक्या जमाती प्रवर्गात समाविष्ट करावे म्हणून शिफारस केलेल्या जातींच्या शिफारशींची तपासणी करुन त्यावर निर्णय घेण्याची बाब बऱ्याच कालावधीपासून शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यावर सर्वंकष विचार करुन शासनाने विमुक्त जाती/भटक्या जमाती प्रवर्गाबाबत तसेच इतर मागासवर्ग प्रवर्गाबाबत निर्णय घेतला असून त्यानुसार विमुक्त जाती/भटक्या जमाती यादीतील सुधारणेबाबतचे आदेश स्वतंत्रपणे काढण्यात आले आहेत. इतर मागासवर्गाच्या यादीत समाविष्ट करावयाच्या जातीबाबत खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

<u>शासन निर्णयः-</u>

१. मुटाटकर समिती तथा राज्य मागासवर्ग आयोग (खत्री कमिशन) यांनी त्यांच्या १ ते ७ अहवालानुसार (१९९३ ते २००० पर्यन्त) शासनास सादर केलेल्या २२६ जातींच्या शिफारशींपैकी इतर मागासवर्ग प्रवर्गात समाविष्ट करावे अशी शिफारस असलेल्या ४६ जातींचा राज्य शासनाच्या इतर मागासवर्गीयांच्या यादीत नव्याने समावेश करण्यासाठी शासन मान्यता देत आहे.

२. वरीलप्रमाणे इतर मागासवर्ग प्रवर्गात नव्याने समावेश करताना ज्या जातींबाबत यापूर्वीच्या राज्याच्या इतर मागासवर्ग यादीत समाविष्ट असलेल्या जातीसमोर त्या जातीची तत्सम जात म्हणून समाविष्ट करण्याची शिफारस आहे. अशी जात त्या मूळ जातीच्या अनुक्रमांकासमोर त्या जातीची तत्सम जात म्हणून

३. ज्या जातीबाबत त्या जातीचा नव्याने समावेश करावा अशी शिफारस आहे, अशा जाती राज्याच्या इतर मागासवर्ग प्रवर्गाच्या यादीमधील शेवटच्या अनुक्रमांकानंतर क्रमवार पुढे दर्शविण्यात आल्या आहेत.

४. वरील निकषानुसार राज्याच्या इतर मागासवर्ग प्रवर्गाच्या यादीत खालीलप्रमाणे सुधारणा करण्यात येत आहे.

अनुक्रमांक	इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील मूळ जात व अनुक्रमांक	नव्याने समाविष्ट करावयाची तत्सम जात व मूळ जातीचा अनुक्रमांक
१	लोहार ९२	लुहार, लुवार ९२
२	माळी १८२	बागवान ची तत्सम जात भारत बागवान १८२
३	गवंडी ४५	गुर्जर- कडिया - ४५
४	शिंपी/इद्रिसी/दर्जी १५३	साईसुतार - १५३
५	भांड - ८	छप्परभांड - ८
६	राइकरी - १२९	रायीकर -१२९
७	माळी - १८२	मरार, मराळ, कोसरे, गासे - १८२ वनमाळी, सावतामाळी, पाचकळशी,चौकळशी, वाडवळ,राईन(बागवान)
८	गवळी - ४४	गावलान (ग्वालवंश) - ४४
९	नावी, न्हावी (सलमान,हजाम) - १०८	बारिक, नाभिक, नापित, म्हाली,वालंद, हडपद, हज्जाम, नावीसेन,सलमानियॉं - १०८
१०	तेली - १८१	तिळवण तेली, मराठा तेली - १८१ तराणे तेली, देशकर तेली, एरंडेल तेली, लिंगायत तेली, एकबैल तेली, दोन बैल तेली, सावतेली, एक बहिया तेली
११	नोनीया - ११०	लोनिया, लुनिया, नुनिया ११०
१२	वंसफोड - १६४	हिंदु धरकार - १६४
१३	परिट किंवा धोबी - १२५	तेलगू मडेलवार (परीट) - १२५
१४	गणिगा, गांची -३००	गणिगा , गांची, घांची - ३००

५.   पुढील जाती नव्याने राज्याच्या इतर मागासवर्ग यादीत स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येत असून त्यांचा समावेश मूळ यादीमधील अनुक्रमांक ३०७ च्या पुढे क्रमवार स्वतंत्रपणे दर्शविण्यात येत आहे.

अनुक्रमांक	जातीचे नाव
३०८	ओडेवार
३०९	मुस्लीम मण्यार (बांगडीवाला), मण्यार, मणियार व मणेरी
३१०	जातगार
३११	कराडी
३१२	कुंकूवाले
393	वाढई/लोहार/खातवाढई
३१४	शिकलगार
३१५	कोहळी
३१६	मुस्लीम खाटिक , कुरेशी मुस्लीम खाटिक, मुस्लिम कसाई
३१७	डांगरी
३१८	वेडू (वाघरी)
३१९	मुस्लिम धावड
३२०	निन्हाळी (निराळी)
३२१	मुस्लीम चित्रकथी हरदास
३२२	बेस्ता, बेस्ती, बेस्तल्लू
३२३	परिवार
३२४	सावकलार
३२५	हणबर
३२६	दोडे गुजर
३२७	पहाड/पहाडी
३२८	गडरिया
३२९	मुस्लीम मच्छिमार (दाल्दी)
३३०	भालदार
३३१	अलकरी
३३२	पेंढारी (मुस्लीम धर्मियांसह)
३३३	यलम/येलम/यल्लम
३३४	महात / माहूत, मुस्लिम महावत
३३५	मुस्लीम फकीर

६. इतर मागासवर्गाच्या राज्याच्या पूर्वीच्या यादीतील अनुक्रमांक २२४ येथे " बिल्लवार" अशी नोंद आहे त्याऐवजी तेथे " बिल्लवा "असे वाचण्यात यावे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(अशोक खोत)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

राज्यपालांचे सचिव,
मुख्यमंत्र्यांचे सचिव
सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग,
महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर,
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,
मुख्य महानगर दंडाधिकारी,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हा दंडाधिकारी,
सर्व उप विभागीय अधिकरी (महसूल)
तथा उप विभागीय दंडाधिकारी,
सर्व तालुका कर्यकारी दंडाधिकारी तथा तहसिलदार,
प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई,
प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा खंडपीठ - नागपूर,
प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा खंडपीठ - नागपूर,
प्रबंधंक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा खंडपीठ- औरंगाबाद,
प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा खंडपीठ - औरंगाबाद,
संचालक समाजकल्याण/ विमुक्त जाती/भटक्या जमाती, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य,मुंबई,
संचालक, माध्यमिक शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
संचालक, प्राथमिक शिक्षण ,महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
संचालक, आदिवासी कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक,
संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे,
सदस्य सचिव, राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय समाजकलयाण अधिकारी/ सर्व जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी,
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व जिल्हा परिषदा

सर्व जिल्हा परिषदांचे समाजकल्याण अधिकारी,
जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी, बृहन्मुंबई/ मुंबई उपनगरे,
मंत्रालयीन विविध विभागाच्या नियंत्रणाखालील सर्व विभाग/ कार्यालय प्रमुख,
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
सर्व कक्ष अधिकारी, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग आणि विशेष मागासप्रवर्ग कल्याण विभाग , मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती/ इमाव -५, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग आणि विशेष मागासप्रवर्ग कल्याण विभाग , मंत्रालय, मुंबई.

* * * * *